

ELVEDA GÜLSARI

CENGİZ AYTMAOV

Çeviren
Refik Özdek

otukennesriyat

YAYIN NU: 259

EDEBÎ ESERLER: 133

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI

SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-755-4

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: [0212] 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

İllüstrasyon ve Kapak Tasarımı: Cırgalbek Asanov

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: Levent Ofset

Baskı: Levent Ofset Basım ve Ambalaj Sanayi AŞ

Fatih Cad. Karadal Sok. Nu:13
Merter-İstanbul Güngören/İstanbul
Sertifika Nu: 45163

Kitabın bütün yayın hakları Ötügen Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Cengiz Aytmatov: 1928 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e bağlı Talas Vadisi'nde yer alan Şeker Köyü'nde doğdu. Babası Törekul Aytmatov, annesi Nagima Hamzayevna Aytmatova'dır. Memur olan babası 1937 yılında Stalin'in siyasi cinayetlerinde katledilen kurbanlar arasındadır. Annesi çeşitli memuriyetlerde bulunmuş ve dört çocuğunu kendi başına büyütme durumunda kalmıştır. İlkokula kendi köyünde giden Cengiz Aytmatov, babasının Ayıkman Hanım'dan dinlediği ninniler, masallar, ve efsanelerle yetişir.

İkinci Dünya Savaşının yokluk yıllarını babasız geçiren Aytmatov, çocuk yaşından itibaren çalışmaya başlamıştır. Bu dönemde köy sovyeti kolhozu sekreteri ve vergi memuru olarak çalışır. 1946 yılında Kazakistan'ın Cambul şehrinde Veteriner Teknik Okulu'nda eğitim görmeye başlamıştır. Bu okul bitince, 1948'de Kırgızistan Tarım Enstitüsü'ne devam etmiştir. 1953 yılında buradan veteriner olarak mezun olur.

Aytmatov'un ilk eseri, 1952 yılında *Pravda* gazetesinde yayımlanan *Gazeteci Cyuda*'dır. Bu hikâyeyi, 1957 yılında yayımlanan *Yüzyüze* takip eder. 1956-58 yılları arasında Moskova'da Gorki Edebiyat Enstitüsü'ne devam eden yazarın Cemile adlı hikâyesi, 1958 yılında *Novy Mir* (Yeni Dünya) dergisinde yayımlanır. Bu eseri büyük ilgi görür. Aytmatov şöhreti, bu eserinin Fransız şair Louis Aragon tarafından Fransızcaya tercüme edilmesi ve Avrupa'da yayımlanması ile yakalar. Aragon bu hikâyeye yazdığı önsözde Cemile hikâyesini "dünyanın en güzel aşk hikâyesi" olarak takdim etmiştir.

Aytmatov, Cemile'nin yayımlandığı 1958 yılında Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne başlamıştır. Aynı yılın sonunda Kruşçev'in anti-Stalinist kampanyası sırasında Sovyet Komünist Partisi'ne ve Yazarlar Birliği'ne kabul edilir. Babası Stalin muhalifi olan Aytmatov'un partiye girmesi ve birliğe kabul edilmesi ancak siyasî şartların yumuşaması sayesinde gerçekleşmiştir. Hatta sırf babasının muhalifliği yüzünden öğrencilik yıllarında bursu kesilmiş, pek çok terslikler yaşamıştır. Değişen siyasî şartlarla birlikte Aytmatov hem Kırgız hem de Rus yazarlar arasında yerini pekiştirmiştir. Bu yıllarda *Literaturnyi Kırgızistan* dergisi editörlüğünü, sonra beş yıl boyunca *Pravda*'nın Orta Asya muhabirliğini yapmıştır. Aytmatov 1963 yılında, *İlk Öğretmen*, *Deve Gözü*, *Cemile* ve *Selvi Boylum Al Yazmalım* adlı hikâyelerinden oluşan *Steplerden ve Dağlardan Hikâyeler* adlı kitabıyla Lenin Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır. 1959-67 yılları arasında *Novy Mir*'in editörlüğünü yapmış ve 1968'de Büyük Sovyet Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır. Aynı yıl Kırgızistan'ın millî yazarı seçilmiştir.

Cengiz Aytmatov'un edebî seyri bu yıllarda hikâyecilikten roman yazarlığına doğru kayar. İlk romanı olan *Toprak Ana* 1963'te neşredilir. Yine aynı yıl yayımlandığında büyük heyecan uyandıran *Elveda Gülsarı*'yı kaleme alan Aytmatov, daha sonraki yıllarda çeşitli yayım organlarında hikâyelerini yayımlatmaya devam eder. 1964'de yayımlanan *Kızıl Elma* ve 1969'da

yayımlanan *Oğulla Buluşma* hikâyelerinden sonra, yazar 1970'de edebiyat âleminde yankı bulan *Beyaz Gemi* romanını neşreder. Daha sonra 1972'de *Asker Çocuğu* hikâyesini, 1975'de Kazak yazar Kaltay Muhammedcanov'la birlikte *Fuji-Yama* adlı tiyatro eserini, 1976'da *Sultanmurat*, 1977'de *Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek* hikâyelerini neşreder. 1980 yılında kaleme aldığı *Gün Olur Asra Bedel* romanı, yazarın edebiyat hayatının zirvelerinden birini teşkil eder.

Aytmatov, 1986 yılında neşredilen *Dişi Kurdun Rüyalari* isimli romanıyla, yazarlık seyrini mahalli olandan evrensel olana taşımıştır. Aytmatoov 1990'da yayımlanan *Beyaz Yağmur* ve *Yıldırım Sesli Manasçı* hikâyelerinden sonra, aynı yıl *Cengiz Han'a Küsen Bulut*'u yayımlar.

Aytmatov, başarılı bir edebiyatçı kimliğine sahip olmasının yanında, insan ilişkileri ve yüksek temsil kabiliyeti sayesinde Sovyet devletinden itibaren görmüş, devletin çeşitli birimlerinde görev almıştır. 1978 tarihinde Yüksek Sovyet Prezidium'u tarafından Sosyalist İşçi Kahramanı olarak ödüllendirilir. 1983 yılında Büyük Sovyet Edebiyat Ödülü'nü ikinci kez kazanmıştır. Gorbaçov döneminde Sovyet Parlamentosu Kültür ve Ulusal Diller Komitesi Başkanlığı ve Sovyet Yazarlar Birliği Sekreterliği görevlerinde bulunmuştur. Sovyetler Birliği dağılmadan önce Gorbaçov'un baş danışmanından biri olmuştur. Cengiz Aytmatoov; edebî çalışmalarının dışında, 15 yıl Avrupa'da SSCB ve bilahare Kırgızistan'ın büyükelçiliğini yapmıştır. Avrupa Birliği, NATO, UNESCO ve Benelüks ülkelerinde görev yapmıştır.

Aytmatov, *Gün Olur Asra Bedel* romanının sinemaya uyarlanma çalışmalarının devam ettiği Tataristan'daki Kazan şehrinde rahatsızlanmış ve hastaneye kaldırıldığı Almanya'nın Nürnberg şehrinde 10 Haziran 2008 tarihinde vefat etmiştir.

Ötüken Neşriyat tarafından yayımlanan eserleri:

- *Beyaz Gemi*
- *Toprak Ana*
- *Dişi Kurdun Rüyalari*
- *Cemile*
- *Sultanmurat*
- *Elveda Gülsarı*
- *Gün Olur Asra Bedel*
- *Cengizhana Küsen Bulut*
- *Yıldırım Sesli Manasçı - Beyaz Yağmur - Asker Çocuğu*
- *Yüz Yüze*
- *Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek*
- *Kızıl Elma - Oğulla Buluşma*
- *Deve Gözü*

Yaşlı adam kırık-dökük bir arabaya binmiş geliyordu. Arabayı çeken taypalma yorga* Gülsarı da çok yaşlı ve bitkindi. Bir deri bir kemik kalmıştı.

Önlerindeki yokuş yol, açılmış ince bir bağırsak gibi, tâ belin oraya kadar uzanıyordu. İşte bu engin, çıplak ve ıssız bozkırda, kış günleri bora, kasırga eksik olmaz, yaz günlerinde ise cehennem sıcağı ortalığı yakar kavururdu.

Bu dik yokuşu ağır ağır çıkmak, Tanabay'ın pek gücüne giderdi. Hiç sevmezdi yavaş yürümeyi. Yavaş yürümek bir işkence idi onun için. Gençliğinde, ilçe parti komitesi toplantılarına katıldığı günlerin dönüşünde, bu yokuşa geldiği zaman, kamçıyı basar, atını dörtnala sürerdi. Ama bir öküz arabasına binmiş ise, yoldaşlarını arabada bırakıp yere atlar, şekpenini** omuzuna atar, başlardı koşarcasına yokuşu tırmanmaya. Sanki düşmana saldırıyormuş gibi öfkeyle ileri atılır, yokuşun beline varıncaya kadar hiç durmazdı. Sonunda nefes nefese yokuşun beline, artık inişin başlayacağı tepeye varınca, “oh be!” derdi kendi kendine. Ciğerleri körük gibi şişip inerek, yüreği kafesinden çıkacakmış gibi çarparak, orada oturup biraz dinlenir, tâ aşağıda ağır ağır gelen arabaya bakardı. O bir türlü

* *Taypalma yorga*: Yorga atlar yorgalama biçimlerine göre “yol yorga”, “kiytin yorga”, “şaldır yorga”, “sapkın yorga”, “koy yorga”, “su yorga” ve “taypalma yorga”... gibi adlar alırlar. “Su yorga” ve “taypalma yorga” dünyanın en değerli binek ve yarış atlarıdır. “Taypalma yorga” ve “Su yorga” dörtnala koşmasını bilmeyen ama dörtnala giden yarış atlarını geçen, güzel yürüyüşlü, hızlı, binicisini hiç sarsmayan, su gibi akıp giden, uzun mesafe koşusunda eşsiz bir at cinsidir (çevirenin notu).

** *Şekpen*: İnce yün kumaştan, elle dikilmiş, uzun, bol bedenli üst giyimi.

ilerlemek bilmeyen arabada oturmaktansa, böylesi çok daha iyiydi onun için.

Rahmetli Çora, o zamanlar, arkadaşının bu sabırsızlığına, tezcanlılığına güler:

- Senin işlerin neden uz gitmiyor biliyor musun Tana-bay? derdi. Çok tezcanlı, çok sabırsız olduğundan. Vallahi ondan! Aynı anda 'hem havadakini kapmak, hem yerdekini yalayıp yutmak' istiyorsun. Dünya çapındaki bir devrimin hemen gerçekleşmesini diliyorsun. Öyle bir çırpıda olmaz bu işler. Dünya devrimi şöyle dursun, sen bizim şu eski Aleksandrovka yokuşunu bile araba ile ve araba yolundan tırmanmaya tahammül edemiyorsun. Arabadan atlayıp iniyor ve arkada seni kovalayan iri bir aç kurt varmış gibi başlıyorsun koşmaya. Ne yararı oluyor bu telâşın? Tepeye ilk varan sen olunca ödül mü veriyorlar? Yine orada oturup geriden gelenleri bekliyorsun. Şunu iyi bil dostum, dünya devrimini tek başına gerçekleştiremezsin, başkalarının da gelmesini, seninle beraber olmalarını beklemek zorundasın.

Ne zaman söylemişti Çora bunları? Çok, çok eskiden.

Bu defa Tanabay, Aleksandrovka yokuşuna nasıl çıktığının farkında bile olmamıştı. Kocayınca insan uysallaşıyor, yavaş yürümeyi alışkanlık haline getiriyordu. Aslında ne yavaş yürüyordu, ne de hızlı. Atı kendi haline bırakmıştı. Artık yola yalnız çıkıyordu. Dokuzyüz otuzlu yıllarda hep birlikte yürüdükleri, yola beraber çıktıkları arkadaşlarından kimse kalmamıştı. Bunların bazıları savaşta, bazıları eceliyle ölmüştü. Bir kısmı da iyice kocadıkları için evlerinden çıkmaz olmuş, köşelerine çekilmiş, son günlerini yaşıyorlardı. Bugünün gençleri ise otomobile biniyorlardı. Kötürüm bir atın çektiği eski bir arabaya binip Tanabay'a eşlik edecek kimse kalmamıştı artık.

Bu eski ve bozuk yolda arabanın tekerlekleri gıcırıyor, takırdıyordu. Daha epeyce yol vardı önlerinde. Uzayıp giden bozkırı aşacak, sonra kanala gelecek, dağların eteğinden döne dolana gideceklerdi.

Tanabay atın yorulmaya başladığını anlamıştı ama, beynini dol-duran, yüreğini sızlatan ağır düşüncelere dalıp gitmekten kendini alamamıştı. Bu uzun yolda at yorulurdu elbet. Ne olurdu yorulmuş-sa? Bundan daha kötü seferleri, daha zorlu yolculukları da olmuştu. Varsın biraz yorulundu. Sonunda nasıl olsa varacaklardı eve.

*

* *

Taypalma yorga Gülsarı'nın, Aleksandrovka yokuşunu son defa tırmanmakta, son adımlarını atmakta olduğunu Tanabay elbette bilmiyordu. Hayvanın menduvana* otu yemiş gibi başının döndü-ğünü, gözlerinin karardığını, dünyanın çember gibi yuvarlanıp üstüne üstüne geldiğini, çevresindeki her şeyin birbirini kovalarca-sına akıp geçtiğini Tanabay nereden bilecekti? Önündeki uzun yol, Gülsarı'ya, zaman zaman kapkara, dipsiz bir uçurum gibi görünüyordu. İleride uzayıp duran ulu mor dağlar ise koyu-kara bir bulut idi. Bunları da bilemezdi Tanabay.

Atın, çoktan gücünü yitirmiş, yaşlı, arık yüreği sızım sızım sızılı-yor, boynunu sıkan hamut nefes almasını daha da güçleştiriyordu. Ters dönmüş paldımın kenarı sağrısına batıyor, eskimiş hamutun keçesini delip çıkan sivri bir şey, belki bir diken, belki bir çivi ucu, göğsünün sol yanını pek acıtıyordu. Omuzundaki nasırın üzerinde açılmış küçük bir yara ateş gibi yanıyor, o da dayanılmaz bir acı veriyordu. Yeni sürülmüş ve yağmur emmiş bir tarlada yürür gibi, ayaklarını da zor kaldırıyordu bastığı yerden.

Arık hayvan, bütün bunlara dayanarak yürümeye çalışıyordu. Karamsar düşüncelere dalmış Tanabay ara sıra dizginleri sallayıp atı yüreklendirecek bir şeyler söylüyordu ama, bütün ilgisi bundan ibaret kalıyordu. Bir türlü sıyrılamıyordu kendini o ağır düşünce-lerden.

* *Menduvana*: Güzel kokulu, sarı-beyaz çiçekleri olan, hayvanları sarhoş eden otsu bitki.

O bozuk yolda arabanın tekerlekleri takırtılarla dönmeye devam ediyordu. Gülsarı da o haline rağmen, o taypalma yorga yürüyüşüyle devam ediyordu yoluna. Uzun yeveli anasından ilk sütünü emdiği, dört ayak üstüne kalkıp onun peşinden koşmaya başladığı günden beri, kendine özgü o güzel yorga gidişini hiç bozmamıştı.

Doğuştan taypalma yorga bir at idi Gülsarı. O taypalma yorgalı sayesinde çok güzel günler yaşadı, ama çok kötü günleri de oldu. Bu güzel yürüyüşlü yorganın bir gün arabaya koşulacağını o zamanlar hiç kimse aklından bile geçirmeydi. Böyle düşünmek Gülsarı'ya küfretmek olurdu. Oysa bugün "At başına kün tavsav avızdıkpen su işer, er başına kün tuvsav etigimen su geşer" diyen atasözünü doğruluyordu Gülsarı'nın durumu.

Bütün bunlar eskidendi. Hepsini geçip gitti.

Şimdi, taypalma yorga Gülsarı, son koşusunun bitiş noktasına ulaşmak için zorlanıyor, çırpınıyordu. Bugüne kadar, o bitiş çizgisine hiç böylesine yavaş, böylesine ağır varmamıştı. Çizgi hep bir adım ötesindeydi, ama bir adım atıkça çizgi de bir adım geriliyordu sanki.

Bozuk yol üzerinde tekerlekler takırdıyor, takırdıyordu...

Kara toprağın toynaklarının altında kaydığını hisset-mesi, Gülsarı'nın sönmeye başlamış bir mum gibi cılız ışıklı belleğinde, belli belirsiz anılarını uyandırdı: Çok gerilerde kalan o güneşli yaz günlerini hatırladı. Yemyeşil çayırları, bayırları, yüksek dağları, düş kadar güzel o dünyayı... Hey güzel günler hey! Bir dağdan öbür dağa kişneyerek koşan aygır gibi, güneş ve ışınları gözünün önüne geliverdi. O Gülsarı denilen saf kuluncuk da, sanki yakalayacakmış gibi, güneş ışıklarını kovalardı. Sonra, kulaklarını kısarak gelen üyir** aygırı daha fazla uzaklaşmasını engeller, onu geri çevirirdi. O günlerde yilkılar, göle yansıyan gölgeler gibi, ayakları yukarıda, gövdeleri aşağıda yürürlerdi sanki. Gülsarı'nın uzun yeveli anası da ona

* At başına gün vursa ağızdaki gemiyle su içer, er başına gün vursa çizmesiyle su geçer.

** Üyir: Başında bir aygır bulunan ve en çok elli kadar attan oluşan yilkı sürüsü. Bu sürüde, sürü başı aygırdan başka, dişi atlar ve erginleşmemiş dişi ve erkek taylar, kulunlar, cabağlar bulunur.

